

§2. НИЗОМ ВА Ё СИСТЕМАИ ИДОРӢ, ҲАМОҲАНГСОЗӢ ВА АМАЛИСОЗИИ ЧОРАҲОИ ИДЕОЛОГӢ: ҲОЛАТ, ИМКОНИЯТ ВА УСУЛҲОИ РУШД

ҚИСМАТИ НАЗАРИЯВӢ-МЕТОДӢ

Мақсад: баланд бардоштани сатҳи дониш ва маълумотнокии гуруҳҳои мақсаднок оид ба низоми фароҳамгардидаи идорӣ, ҳамоҳангсозӣ ва амалии идеологӣ, вазъияти мавҷуда ва усулҳои бонизоми татбиқи чораҳои идеологӣ дар байни ҷавонон

Гуруҳҳои мақсаднок: масъулон ва мутахассисони соҳаҳои кор бо ҷавонон, занон, дин, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, омӯзгорони соҳаи тарбиявӣ ва беруназсинфии системаи маориф, мутахассисони иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон ва масъулони корхонаву ташкилотҳои азим.

Нақша:

- 2.1 Низоми фароҳамгардидаи идорӣ, ҳамоҳангсозӣ ва тарғиби идеологияи миллӣ;
- 2.2 Имконоти иқтисодӣ ва усулҳои амалисозии бомароми чорабиниҳои идеологӣ.

То ин мавзӯ атрофи баъзе механизмҳо ва ё низомҳои амалии идеология, ба монанди марказҳои ҷавонон, ҳаракатҳои ҷамъиятии ҷавонон ва бахши тарбиявии соҳаи маориф маълумот дода шуда буд, вале низоми таблиғи босамари идеология ба ғайр аз механизмҳои амалӣ, инчунин фароҳам будани тартибҳои идорӣ ва ҳамоҳангсозиро тақозо менамояд.

Ҳамин тариқ, банди мазкур маълумоти нисбатан муфассали иттилоотӣ ва методиро оид ба низоми идорӣ,

ҳамоҳангсозӣ ва амалисозии чораҳои идеологиро фаро мегирад.

2.1 Низоми фароҳамгардидаи идорӣ, ҳамоҳангсозӣ ва тарғиби идеологияи миллӣ

Чӣ тавре маълум гардид, маводи мазкур бо мақсади муайян намудани роҳу усулҳои танзими чорабиниҳои идеологӣ таҳия шудааст.

Дар боло (ниг. ба қисм. Назарияи идеология) мафҳуми идеология ба таври возеҳ оварда шуда буд, ки он худ аз низоми муносибатҳо манша мегирад, пас тадбирҳо ва ё чорабиниҳои, ки дар ин самт адешида мешаванд бояд аз низоми (системаи) муайяни амалисозӣ, аз ҷумла идора, ҳамоҳангӣ ва амалисозӣ иборат бошад.

Идора ва ё **идоракунӣ** ин фаъолияти мебошад, ки онро роҳбарии гуруҳи одамон ва ё низоми муносибатҳо иборат аз ҳокимият, назорат, мақом ва нақш дар роҳи расидан ба ҳадафи гузошташуда ташкил медиҳад [1, с. 15]. Яъне, барои расидан ба мақсадҳои гузошташуда зарур аст, ки низоми идории амалҳо ташккулёфта бошад.

Ҳамоҳангсозӣ ва ё ҳамкориҳои иҷтимоӣ ин механизми тақсимои мақсадноки ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои тарафҳо дар роҳи таҳия, коркард ва амалисозии чораҳои муайян (сиёсат) мебошад [3, с. 233]. Ҳамкориҳои иҷтимоӣ дар раванди бадастории сифат, натиҷанокии кор ва сарфаи вақту маблағ ба амал омадааст, ки он бо роҳи ҷалби иштироки доираи муайяни ҷонибҳои манфиатдор ба роҳ монда мешавад.

Ҳамкориҳои иҷтимоӣ ба таври возеҳ дар низоми ҳамкориҳо ва иҷрои уҳдадорӣҳои муайяни иҷтимоии байни давлат-ҳокимияти давлатӣ, доираи тиҷорат-

ташкилоту муасисаҳои истехсоли ва ҷомеаи шахрвандӣ-иттифоқҳои касаба дида мешавад, ки ҳар кадом дар ин ҷаҳорҷӯба манфиатҳои хосро соҳиб мебошанд.

Дар ҳамкориҳои иҷтимоӣ ва ё ҳамоҳангсозӣ ҷонибҳо аз рӯи имконот, иқтидор ва манфиатҳои иҷтимоии муайяни худ иштирок мекунад. Мисол, *барои баргузориҳои барномаи фарҳангии идона Гуруҳи А омодагӣ дорад, аммо он ташкилоти фарҳангӣ нест ва потенциали алоқамандро надорад. Дар ин сурат, зарур аст, ки Гуруҳи А иштирокчиёнро таъмин намояд, санъаткоронро кироя кунад ва толори баргузориҳои чорабиниҳо иҷора гирад. Албатта ин кор имконпазир аст, вале вақту маблағи зиёдро талаб мекунад. Аммо дар амалисозии ин чорабинӣ роҳи муносибе вуҷуд дорад, ки он, яъне ҳамкорӣ метавонад барои Гуруҳи А ҳам вақт ва ҳам маблағро сарфа кунад. Барои ҳамкорӣ Гуруҳи А-ро лозим аст: 1) ҳамкоронро дарёфт кунад, ки онҳо имконоти таъмини иштирокчиён, санъаткорон ва толорро дошта бошанд (ин ҳамкоронро мувофиқан гуруҳҳои Б, В ва Г ном мегузорем); 2) бо Гуруҳи Б барои таъмини иштирокчиён, бо Гуруҳи В барои таъмини санъаткорон ва бо Гуруҳи Г барои таъмини толор ба таври ройгон, яъне саҳми бевосита ба созиш биёяд (созишнома бандад); 3) чорабиниҳои банақшагирифташударо амалӣ созад.*

Яъне, ҳамоҳангсозӣ ва ё ҳамкориҳои иҷтимоӣ ин усули муосире мебошад, ки дар амалисозии чорабиниҳои иҷтимоӣ, махсусан амалҳои идеологӣ нақши муҳим дорад, зеро идеология худ хусусияти байнисоҳавӣ дошта, табиғи он иштирок ва ё саҳмгузориҳои дастаҷамъиро тақозо менамояд.

Амалисозӣ - саъю кӯшиш ва ё фаъолияте мебошад, ки барои бадастории мақсадҳои муайян равона гардидааст.

Идора ва ҳамоҳангсозӣ дар навбати худ, пурқунандаи амалисозӣ ва дар якҷоягӣ маҷмӯи фаъолиятҳо ва ё

низомеро ташкил медиҳанд, ки дар роҳи ноил гардидан ба мақсадҳои гузошташуда сифатро таъмин намуда, самараи дилхоҳро ба вуҷуд меорад.

Аммо дар ҳолати имрӯза бинобар таҳлилҳои мавҷуда чорабиниҳои идеологӣ ба таври номуташаккил (стихиявӣ) баргузор мегарданд ва низоми (системаи) устувори худро надоранд, мувофиқан, натиҷанокӣ ва таъсирбахшии онҳо эҳсоснашаванда ва диданашаванда мебошад, ҳамзамон татбиқи онҳо идоранашаванда ва бе ченаки муайян арзёбӣ мегардад.

Дар ин сурат, воқеист, ки идеологияи нокомил дар мубориза ба идеологияи ҷамъиятӣ-давлатӣ дар байни ҷавонон ҷойи муайяноро ишғол кардааст ва ҳамарӯза шахсони зиёдро ба доми худ кашида истодааст. Дар ҳолати мазкур бартарии ҳаракатҳои татбиқкунандаи идеологияи нокомил дар он аст, ки чорабиниҳои онҳо нақшавӣ, ҳамоҳангшуда ва идорашаванда мебошанд. Яъне онҳо медонанд, кадом намуди чорабиниро, дар кучо, кадом вақт, чӣ тарз, бо кӣ ва барои кӣ гузаронанд, то ин ки ба ҳадафҳои ғаразноки худ бо маром бирасанд ва муваффақ гарданд. Субъектҳои идеологияи комил (давлатӣ) бошад, эҳтимол бо он назар, ки вазъият ором аст, ҷамъият зиндагии аҳлона дорад ва шаҳрвандон - гуруҳҳои мақсаднок, аз ҷумла ҷавонон дар назорат мебошанд, ба ҳифз ва талқини унсурҳои идеологӣ ба ҷомеа аҳамияти хоса намедиҳанд. Вале, мебошад зикр намуд, ки идеология ягона аслиҳаи устувор дар муҳорибаҳои байнигуруҳӣ, байнихалқӣ ва байнидавлатӣ ба ҳисоб меравад ва талқин ва ё татбиқи он муҳлати зиёдро тақозо дорад. Хатари ин сиёсат дар он аст, ки дар ҷараёни татбиқ ҷониби рақиб онро пай намебарад, яъне вуруди он дар умқи ҷамъият диданашаванда аст.

Ҳамин тариқ, дар роҳи муқовимат ба ин вазъият – бартарафсозии идеяҳои носолим дар ҷамъият бо роҳи татбиқи чорабиниҳои бонизоми идеологӣ маводи мазкур рӯи кор омад.

Дар поён роҳу усулҳои такмили низоми татбиқи чорабиниҳои идеологӣ бо назардошти заминаҳои фароҳамгардида ва бо фарогирии шаклҳои муносиби идоракунии, ҳамоҳангсозӣ, амалисозӣ ва натиҷагирии онҳо барои истифодаи васеъ, аз ҷумла сохторҳои идеологӣ оварда мешаванд.

Асосҳои қонунгузори низоми идоракунии, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардонии бахши идеологӣ дар ҷумҳурӣ.

Дар умум барои амалисозии босамари чорабиниҳои идеологӣ заминаи қонунгузорӣ ташаккулёфта маҳсуб мегардад, гарчанде қонунгузори бевосита дар ин самт роҳандозӣ нагардида бошад ҳам. Қонунгузори фароҳамгардида татбиқи чорабиниҳои идеологиро ба воситаи дигар тадбирҳои муайяншуда таъмин менамояд, ки ин дар шароити ҷомеаи муосир таҷрибаи умумиқабулшуда мебошад.

Дар ҷомеа бисёр соҳаҳои мавҷуданд, ки хусусияти байнисоҳавӣ доранд, ба монанди идеология, сиёсати давлатии ҷавонон, кор бо занон, оила ва ғайра. Маҳз ҳамин хосият боис мегардад, ки бобати танзими муносибатҳо дар амалисозии ин соҳаҳо қонунгузори бевосита қабул нагардида, онҳо ба воситаи дигар қонунгузориҳои соҳавӣ ҳамоҳанг сохта шаванд.

Аз ин рӯ, вобаста ба татбиқи идеологияи ҷамъиятӣ-давлатӣ дар ҷумҳурӣ қонунгузори бевосита ва дахлдори танзимкунандаи муносибатҳо ба роҳ монда нашудааст.

Дар баробари ин, қабул нагардидани қонунгузори

бевоситаро боз ба якчанд сабабҳои актуалӣ асос доништан мумкин аст.

Якум, дар кишвар бахшҳои идеологӣ дар тамоми сатҳҳо, аз ҷумла Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон – яке аз муовинҳои Сарвазир ва чанде аз идораҳо, кумитаҳои ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ, занон ва оила, оид ба корҳои дин - пурра, вазорату идораҳо – яке аз муовинони роҳбар, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ – яке аз муовинони раис ва чанде аз бахшҳо, муассисаҳои таълимӣ – ҷонишинони тарбиявӣ ва ғайра (мушаххастар дар поён оварда мешаванд) фаъолият менамоянд, аммо идеологияи миллӣ расман муқаррар карда нашудааст, гарчанде дар боло (ниг. ба қисм. «Назарияи идеология...») он муайян карда шуд;

Дуюм, ба идеология ҳамчун банди муҳим ва ё ҳадафи стратегӣ дар роҳи татбиқи сиёсати давлатӣ афзалият дода нашудааст, аммо дар ҳошияи муносибатҳои геополитикӣ ба он муайян намудани чунин мақом саривақтӣ маҳсуб мегардад.

Новобаста аз ин, заминаи қонунгузори (бавоситаи) муносибатҳо оид ба татбиқи идеологияи комил (давлатӣ) дар кишвар фароҳамоварда маҳсуб мегардад, ки барои маълумот ва корбарӣ (қисми зиёди онҳо) дар зер оварда мешаванд:

- Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизматҳои сиёсӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи авфи иштироккунандагони муқовимати сиёсӣ ва низомӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи илм ва сиёсати давлатӣ оид ба илму техника»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди экстремизм (ифротгароӣ)»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи озодии виҷдон ва иттиҳодияҳои динӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фармоиши иҷтимоии давлатӣ»;
- Концепсияи миллии сиёсати ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Стратегияи сиёсати давлатии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020;
- Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015 ва дар таҳрири нав барои солҳои 2016-2018;
- Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони

лаёқатманд барои солҳои 2007-2016.

Ҳамчунин, қонунгузори мазкур амру фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва як қатор зерсанадҳоро, ки муносибатҳои идорӣ ва амалии бавоситаи идеологиро дар кишвар танзим менамоянд, фаро мегирад.

Дар баробари ин, зарур шуморида мешавад, ки бо мақсади тақвият бахшидани низоми фаъолияти идеологӣ, аз ҷумла ҳамкориҳои иҷтимоӣ ва ба ин васила сарфаи вақт ва маблағ уҳдадориҳои дахлдор ба субъектҳои идеологӣ (вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ) дар алоҳидагӣ вобаста карда шаванд. Чунки яке аз сабабҳои камсифати чорабиниҳои идеологӣ дар кишвар, ин муқаррар нагардидани уҳдадориҳои хоси институҳои давлатӣ ба ҳисоб меравад.

Низоми идоракунии ва ҳамоҳангсозии бевоситаи бахши идеологӣ

Дар боло ишора гардида буд, ки агарчанде дар самти татбиқи чорабиниҳои идеологӣ қонунгузориҳои алоҳида ба роҳ монда нашуда бошад ҳам, вале дар умум низоми идоракунии, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардониҳои чораҳои идеологӣ ташаккулёфта ба ҳисоб меравад.

Низоми идоракунии, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардониҳои чораҳои идеологӣ дар ҷумҳурӣ ба ду гуруҳ ҷудо мешаванд, мақомоти бевосита ва бавосита. Ба мақомоти бевоситаи масъули (машғули) чорабиниҳои идеологӣ сохторҳои кор бо ҷавонон, занон ва оила, телевизион ва радио ва дин дохил мегарданд, ба мақомоти бавосита бошад, дигар сохторҳо (дар поён оварда мешаванд) шомил мебошанд.

Ҳамзамон, ҳар ду гуруҳи субъектҳо боз ба ду гуруҳ ҷудо мешаванд, яқум мақомоти идоракунанда ва ҳамоҳангсоз, дуҷум сохторҳои амалӣкунанда. Ба мақомоти

идоракунада ва ҳамоҳангсоз асосан мақомоти ҷумҳуриявӣ (пурра) ва минтақавӣ-вилоятӣ дохил мешаванд, сохторҳои амалӣкунадаро бошад, сохторҳои минтақавӣ (қисман) ва маҳаллӣ (пурра) ташкил медиҳанд.

Ҳамин тариқ, дар поён низоми (субъектҳои) идоракуни, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардонии чораҳои идеологӣ (бо тартиби масъулият ва сатҳи иштирок) оварда мешаванд:

- ⇒ Муовини Сарвазирӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- ⇒ Воҳидҳои Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа ва амнияти миллӣ;
- ⇒ Воҳидҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаҳои рушди иҷтимоӣ, илму маърифат, дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳо;
- ⇒ Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон:
 - Мақомоти маҳаллии кор бо ҷавонон;
 - Марказҳои ҷавонон;
 - Мактабҳои варзишӣ;
 - Рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон»;
 - Иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон;
 - Иттиҳодияҳои ҷамъиятии кор бо ҷавонон.
- ⇒ Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон:
 - Мақомоти маҳаллии кор бо занон ва оила;
 - Маҷаллаи «Бонувон»;
 - Иттиҳодияҳои ҷамъиятии кор бо занон ва оила.
- ⇒ Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон:
 - Мақомоти маҳаллии телевизион ва радио;

- Шабакаҳои телевизион ва радио;
 - Иттифоқи журналистон.
- ⇒ Кумитаи оид ба корҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон:
- Мақомоти маҳаллии оид ба корҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллӣ;
 - Иттиҳодияҳои динӣ.
- ⇒ Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон:
- ⇒ Мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ:
- Ҷонишини директор оид ба тарбия;
 - Ҳаракатҳои ҷамъиятии хонандагон.
- ⇒ Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон:
- Институтҳои илмию тадқиқотии дахлдор.
 - Олимони соҳаи гумманитарӣ.
- ⇒ Донишгоҳу донишқадаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон:
- Ноиби ректор оид ба тарбия;
 - Шӯъбаҳои кор бо ҷавонон;
 - Ҷонишини декан оид ба тарбия.
- ⇒ Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ:
- ⇒ Муовини раиси вилоят:
- Сохторҳои идеологӣ;
- ⇒ Муовини раиси шаҳр/ноҳия:
- Сохторҳои идеологӣ.

Инчунин, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, муассисаҳо ва корхонаҳои азимро, ки зиёда аз 100 нафар ҷавононро ба кор фаро гирифтаанд, ҳамчун субъекти идеологӣ ҳисобидан мумкин аст.

Аз ин ҷо, маълум мегардад, ки ҳам заминаи қонунгузорӣ ва ҳам потенциали идоракунию амалисозии ҷорабиниҳои идеологӣ дар кишвар фароҳам гардидаанд. Аммо ҳамгироии ин заминаҳо, дар амал татбиқгардии

қонунгузорӣ, аз ҷумла стратегияҳо ва барномаҳои давлатӣ, фаъолияти амалии сохторҳо, ҳамкориҳои байни субъектҳо дар татбиқи чорабиниҳо ва натиҷагирӣ аз фаъолияти ин низом то қучо ба роҳ монда шудааст? Оё камсифатии чорабиниҳои идеологӣ, ки дар бандҳои боло иброн карда шуда буд, асоси воқеӣ дорад? Барои дарёфти посух ба ин ва дигар саволҳо дар поён баъзе бандҳои низоми амалисозии чорабиниҳо баррасӣ карда мешаванд.

в) Ноустувории низоми баргузории чорабиниҳои идеологӣ

Дар умум теъдоди зиёди сохторҳои давлатию ҷамъиятӣ дар кишвар ҳамчун субъекти идеологӣ фаъолият менамоянд, вале сатҳи маълумотнокӣ ва маърифати идеологии шахрвандон, бахусус ҷавонон дар хошияи воқеаҳои соҳаи охир руҳдода ташвишовар мебошад. Ин бори дигар ноустувор будани низоми татбиқи чорабиниҳои идеологиро шаҳодат медиҳад, ки дар ҳақиқат дар ин самт механизмҳои фаъолияти ҳамоҳангшуда, ҳамгирии хизматрасониҳо ва ҳамкориҳои боандоза байни субъектҳо ҳудудан вучуд надоранд.

Чанде аз механизмҳои ҳамоҳангӣ ва ҳамкорӣ, ки ба назар мерасанд, аз ҷумла амалисозии чорабиниҳои муштарак, дар бисёр мавридҳо аз баргузории воҳӯриву мулоқотҳои якқарата иборат буда, натиҷанокӣ ва таъсирбахшии онҳо дастрас намебошад, чаро?

Тибқи тартиби муқарраргардида мебошад, нақша-чорабиниҳои муштарак, ки дар сатҳи миллӣ қабул мегарданд, то ба сатҳи маҳалҳо амалӣ гардонидан шаванд, аммо, ин принцип пурра риоя намегардад. Чорабиниҳо асосан (дар бисёр ҳолатҳо) аз ҷониби мақомоти марказӣ баргузор гардида, мувофиқан бо дарҷи тадбирҳои хусусияти ҷумҳуриявӣ дошта ҷамъбаст карда мешаванд,

вале, дар ҳисоботҳои дахлдор тадбирҳои дар сатҳи маҳалҳо ба анҷом расонидашуда (дар бисёр мавридҳо) ба назар намерасанд. Яъне, дар сатҳи маҳалҳо қисми зиёди ташаббусҳои дар сатҳи ҷумҳурии коркардгашта татбиқи худро намеёбанд.

Ин ноустуворӣ ба якчанд сабаб асос меёбад, аз ҷумла заиф будани потенциали кадрӣ сохторҳои маҳаллӣ, мувофиқа нагардидани чорабиниҳо бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ба анҷом нарасонидани корҳои таҳлилӣ ва банақшагирии дар сатҳи ҷумҳурии, зиёд будани сарбории хизматчиёни давлатӣ ва ғайра.

Ҳамзамон, яке аз сабабу омилҳои халалдорсозандаи татбиқи босифати амалҳои идеологӣ ин пурра риоя нагардидани чараёни иҷрои барномаҳо, стратегияҳо ва концепсияҳои давлатӣ ба ҳисоб меравад.

Стратегияҳо ва концепсияҳо асосан дар шакли санади ягона ба тасвиб расонида шуда, дар маҳалҳо вобаста ба татбиқи онҳо бо назардошти шароити иҷтимоӣ-иқтисодии фароҳамбуда нақша-чорабиниҳо таҳия ва қабул карда мешавад.

Барномаҳо бошад, махсусан дар риштаи идеологӣ бо тартиби амудӣ (вертикалӣ) - аз боло ба поён таҳия ва қабул карда мешаванд. Яъне, барнома дар сатҳи ҷумҳурии дар шакли муайян ба тасвиб расида, дар сатҳи маҳал дар шакли (сохтори) муайяншуда, вале дар асоси имкониятҳои иҷтимоию иқтисодии маҳал, мувофиқан бо нишондиҳандаҳои фарқкунанда таҳия ва қабул карда мешавад.

Дар ин ҷо номуваффақиҳо аз якчанд ҷой сарчашма мегиранд.

Якум, барномаҳои маҳаллӣ дар бисёр ҳолатҳо таваккал ва ё номувофиқ таҳия карда мешаванд. Дар асл

барои таҳияи барнома (чун сатҳи ҷумҳуриявӣ) бояд:

- i) аз ҳисоби субъектҳои дахлдор гуруҳи корӣ таъсис дода шавад;
- ii) вазъиятӣ маҳал марбут ба мавзӯи барнома пурра таҳлил карда шавад;
- iii) дар ҷараёни таҳия имконоти иқтисодии маҳал ва мақомоти иҷроқунанда пурра ба назар гирифта шавад;
- iv) назар ва мавқеи субъектҳои дахлдор мутаносибан ба инобат гирифта шавад;
- v) сохтори (шакли) муайянгардидаи барнома, аз ҷумла бахшҳои афзалиятнок ва нишондиҳандаҳо ба нақша гирифта шаванд;
- vi) нақшаи маблағгузорӣ дақиқ таҳия карда шавад.

Аммо ин нишондиҳандаҳо дар баъзе шахру ноҳияҳо қисман ва дар баъзеи дигар умуман иҷро намегарданд. Дар баробари ин, дар таҷриба ҳолатҳои мавҷуданд, ки барномаи ҷумҳуриявӣ каме тағйир дода шуда, ҳамчун барномаи маҳаллӣ қабул гардидааст.

Дуюм, чӣ тавре аз таҳлили боло баремояд, қабули барномаи маҳаллӣ дар қисми муайяни шахру ноҳияҳо танҳо як нишондиҳандаро фаро мегирад - мавҷудияти барнома дар маҳал ва ё иҷрои супориши гузошташуда. Мувофиқан, масъалаҳои марбут ба мутобиқати барнома ба шароити маҳал, манбаҳои маблағгузорӣ, василаҳои ҳамоҳангии ҳуқуқии он ба буҷети маҳал, натиҷанокӣ ва ғайра бе иҷро мемонанд.

Сеюм, пешбурди сиёсати амалии барномаҳои маҳаллӣ асосан ба ду гуруҳи зерини уҳдадорихо ҷудо мешавад:

- таҳия, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардонӣ, ки одатан аз ҷониби сохторҳои ҷумҳуриявӣ дар маҳалҳо пеш

бурда мешавад;

- қабул, маблағгузорӣ, назорат ва натиҷагирӣ, ки аз ҷониби дастгоҳи мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба анҷом расонида мешавад.

Ин ду гуруҳи уҳдадорихо ба якдигар ҳамбастагии зич доранд ва дар бисёр мавридҳо ҳамдигарро пур мекунанд. Аммо, масъулияти гуруҳии аввалӣ бештар мебошад, зеро он заминагузор ва татбиқкунандаи сиёсати миллӣ дар маҳал муайян гардидааст. Аз ин рӯ, маҳз заиф будани потенциали кадрӣ сохтори ҷумҳуриявӣ дар маҳалҳо боиси номуваффақӣ дар татбиқи барномаҳои маҳаллӣ мегардад.

Чорум, заиф будани потенциали кадрӣ сабаби он мегардад, ки дар бисёр шахру ноҳияҳо барномаҳои маҳаллӣ, аз ҷумла ташаббусҳои соҳаи идеологӣ, ки агар қабул (тасдиқ) низ гардида бошанд, маблағгузорӣ намегарданд, мувофиқан бе иҷро мемонанд.

Панҷум, аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар бисёр ҳолатҳо иҷро нагардидани барномаҳои соҳавӣ (аз ҷумла, идеологиро), ки аз сатҳи миллӣ ташаббус мегарданд, дар набудани имконияти маблағгузорӣ асоснок мегардад. Аммо, асос ва ё ғояи пиёда кардани барномаҳои маҳаллӣ маблағгузорӣ мебошад ва бо назардошти ин, ҳангоми ба тасвиб расонидани санади ҳуқуқӣ мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вазифадор мегарданд, ки қабул ва маблағгузорӣ намудани барномаҳои маҳаллиро таъмин созанд. Яъне, имконияти маблағгузорӣ намудани барнома бояд, ки қабл аз қабули он муайян карда шавад ва дар ин сурат мақоми бе иҷро мондани барнома пешгирӣ мегардад. Гузашта аз ин, вазъи иқтисодии ҷумҳури ҳамасола рушд ёфта истодааст ва маърифати идеологии

шаҳрванд низ на танҳо амнияти сиёсӣ ва ҳуқуқи ро таъмин месозад, балки ба рушди иқтисодӣ бо таъмини бехатарӣ ба он (ниг. ба қисм. «Назарияи идеология...») боис мегардад. Пас, бартарияти ҷорабиниҳои идеологӣ нисбат ба лоиҳаҳои иқтисодӣ, ки бештар маблағгузорӣ мегарданд, зиёд мебошад, новобаста аз он, ки тадбирҳои идеологӣ дар таносубнокӣ ба дигар соҳаҳо маблағи зиёд талаб намекунанд.

Дар баробари ин, ҳам дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва ҳам дар маҳалҳо барномаҳо механизми хоси татбиқ, омодагии кадрӣ, ҷамоагарсозӣ, таҳлили вазъият, банақшагирии ҷорабиниҳо, амалисозӣ ва дастрасии нишондиҳандаҳо, мониторинг ва баҳодиҳӣ ва бартарафсозии тавақаллоро тақозо менамояд. Ташаккули чунин механизм дар сатҳи миллӣ дар соҳаи кор бо ҷавонон оғоз гардидааст, вале он низ на ҳамаи нишондиҳандаҳои номбаргардидаро фаро мегирад.

Тибқи тартиб барномаҳои байнисоҳавӣ бо иштироки баробари соҳаҳо амалӣ гардонида мешаванд. Вале дар айни замон масъулияти татбиқ ба соҳаи ҷамоагарсоз вогузор гардида, дигар соҳаҳо камфаъолиро ихтиёр мекунанд.

Ҳамин тариқ, нақш, самаранокӣ ва таъсирбахшии барномаҳо, стратегияҳо, консепсияҳо ва нақша-ҷорабиниҳои дахлдор дар татбиқи тадбирҳои идеологӣ дар ҷомеа ноайён гардидаанд, мувофиқан мушкилоти зиёди ҳаётӣ, ба монанди падидаҳои номатлуб дар байни шаҳрвандон ва ҷавонон афзоиш дорад.

Дар умум сабабу омилҳои ноустуворӣ ва ё номуваффақии низоми идоракунии ва ба ин васила камсифатии ҷорабиниҳои идеологӣ чунин муайян мегарданд:

- 1) Ба идеология ҳамчун банди муҳим ва ё ҳадафи стратегӣ дар роҳи татбиқи сиёсати давлатӣ афзалият дода нашудааст;
- 2) Уҳдадорихои хоси институҳои давлатӣ вобаста ба тарғиби идеологияи миллӣ дар байни ҷомеа ба таври мушаххас муқаррар карда нашудаанд;
- 3) Чорабиниҳои идеологӣ ба таври стихиявӣ таҳия ва амалӣ гардонида мешаванд, яъне низоми муайяни (таҳия, таҳлил, банақшагири, ҷамоҳангсозӣ, мониторинг, баҳодихӣ ва ғ.) амалисозӣ надоранд;
- 4) Механизмҳои ҳамкориҳои иҷтимоӣ байни субъектҳои татбиқкунандаи чорабиниҳои идеологӣ ташаккул наёфтаанд;
- 5) Ҳамкориҳои байнисоҳавӣ ва ё муштарак асосан хусусияти муваққатӣ дошта, бо низоми муайян бо назардошти нақша, нишондиҳандаҳои соҳавӣ, ченакҳои дахлдор, манфиатҳои идорӣ ва ғайра ба роҳ монда нашудааст;
- 6) Барномаҳои давлатии соҳавии дахлдори идеологӣ, ки ҳамчун механизми татбиқи чорабиниҳои амалӣ баромад менамоянд:
- 7) дар сатҳи маҳалҳо иҷрои пурраи худро намеёбанд;
- 8) дар сатҳи мақомоти марказӣ механизми устувори татбиқро (омодасозии кадрӣ, ҷамоҳангсозӣ, таҳлили вазъият, банақшагирии чорабиниҳо, дастрасии нишондиҳандаҳо, мониторинг, баҳодихӣ, усулҳои бартарарфсозии тавақалҳо ва ғ.) надоранд.
- 9) Ҳамкориҳои мақсадноки байни институтҳои давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ, аз ҷумла иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон вобаста ба татбиқи

чорабиниҳои идеологӣ вучуд надорад;

10) Ҳаракатҳои ҷамъиятии ҷавонон ва тарбиявии соҳаи кор бо ҷавонон ва маориф дар таблиғи ҷанбаҳои идеологӣ камфаъол мебошанд;

11) Дар ҷумҳурӣ низоми муайяни омӯзиш, такмили малакаи корӣ, омодагии касбӣ ва таҷрибаомӯзии мутахассисони самти идеологӣ ташаккул наёфтааст.

Ва дигар сабабу омилҳо, ки ба таври муфассал дар бандҳои дахлдори Дастур оварда шудаанд, фароҳам набудани низоми устувори амалисозии чорабиниҳои идеологиро дар кишвар инъикос менамоянд.

2.2 Имконоти воқеӣ ва усулҳои амалисозии бомароми чорабиниҳои идеологӣ.

Дар бораи чанде аз имкониятҳо ва ё иқтидори ҳуқуқӣ ва идорию амалии ҷумҳурӣ вобаста ба татбиқи чорабиниҳои идеологӣ дар бандҳои боло маълумот дода шуд. Ҳамзамон, сабабу омилҳои асосии номуваффақӣ, ки бештар ба фароҳам набудани механизмҳои ҳамкорӣ, камтаваҷҷуҳии субъектҳо, аз ҷумла мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва заиф будани потенциали кадрӣ асоснок мегарданд, муайян карда шуданд.

Ин навбат имкониятҳо ва иқтидорнокии фароҳамбуда, ки бинобар сабабҳои муайян (дар боло оварда шудаанд) самаранок истифода намегарданд, оварда мешаванд. Яъне, мақсад аз банди мазкур ин маълумотнокии оид ба имкониятҳои фароҳамбуда ва баъзе роҳу усулҳои устуворсозии низоми амалигардони чорабиниҳои идеологӣ мебошад.

Барои баргузори чорабиниҳои идеологӣ имконоти

мавҷуда бо дарназардошти истифодаи самараноки он аини замон кифоягӣ дорад. Чунки, чӣ тавре дар боло таҳлил гардид, захираҳои мавҷуда (амалӣ, техникӣ, молиявӣ, моддӣ ва кадрӣ) бо як низоми муайян ва ҳамоҳангшуда истифода намегарданд, ки сабаби асосии номуваффақӣ дар ин самт ба ҳисоб мераванд.

Яке аз ҷабҳаҳои асосии таъминкунандаи устувории низоми ҷорабиниҳои идеологиро имконоти иқтисодии субъектҳои он ва ё манбаҳои муайяни маблағгузорӣ ташкил медиҳад. Ин муносибатро, агар дар робита ба иқтидорнокии дахлдори мақомоти давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ баҳогузорӣ намоем, он захираи хело зиёдро метавонад ташкил диҳад. Аммо дар инҷо барои баҳогузорию возеҳ вазъиятро дар ҳамбастагӣ ба имкониятҳои воқеии дидашаванда ва дар амалбуда баррасӣ менамоем.

Дар ҷумхури дар самти татбиқи соҳаҳои марбути идеологӣ, ба монанди сиёсати давлатии ҷавонон, замон ва оила барномаҳои маҷмӯӣ ва грантҳо бо назардошти маблағгузорӣ аз буҷети давлатӣ (асосан) ва дигар манбаҳо амалӣ гардонида мешаванд, ки қисми зиёди ҳадафу вазифаҳои онҳо бевосита ва бавосита ба тарғиби идеологияи миллӣ равона гардидаанд.

Татбиқи самараноки ин барномаҳо метавонад ба таъмини устувории низоми амалисозии ҷорабиниҳои идеологӣ ҳамчун маҳаки такондиҳанда боис гардад. Инчунин, қабули даврии (ҳар се сол) барномаҳои мазкур (дар соҳаи кор бо ҷавонон) маъмул гардидааст, ки бо истифода аз ин фурсат ворид намудани масъалаҳои марбут ба таҳкими низоми амалисозии ҷорабиниҳои идеологиро ҳамчун бахши афзалиятнок имконпазир мебошад.

Ҳамин тариқ, дар поён барои таҳлил, маълумотнокӣ ва қорбарӣ ҷадвали иборат аз манбаҳои имконпазири маблағгузори чорабиниҳои идеологӣ бо назардошти саҳми иштирок, субъектҳои иҷрокунанда ва муҳлати дахлдор оварда мешаванд (Ҷадвали 1):

**ҶАДВАЛИ (1)
МАНБАҲОИ ИМҚОНПАЗИРИ МАБЛАҒГУЗОРИИ
ҶОРАБИНИҲОИ ИДЕОЛОҒӢ**

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҳамоҳангсоз	Субъект-иҷроқунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
1.	Грантҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар соҳаи тарбияи ватандӯстии ҷавонон [2]	Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ	Иттиҳодияҳо и ҷамъиятии ҷавонон	Оғоз аз соли 2005 татбиқ мегардад, 5 адад, маблағи солонаи 50 ҳазор сомонӣ	Озмун, ҳар аввали сол
2.	Грантҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои занони соҳибкор [5]	Кумитаи кор бо занон ва оила	Ташкилотҳои соҳибқории занон	Аз ҳисоби даромадҳо	Аз ҳисоби даромадҳо
3.	Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [3, с. 12]	Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ	Соҳторҳои кор бо ҷавонон, марказҳои ҷавонон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони ҷавон, оилаҳои ҷавон	Оғоз аз соли 1999 ҳар се сол қабул мегардад. Соли ҷорӣ (2015) маблағи он 2,5 млн. сомонӣ мебошад	Мунтазам, ҳар семоҳа

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҳамоҳангсоз	Субъект-ичроқунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
4.	Чорабиниҳои ҷорӣ/даврӣ (озмунҳо, давраҳои омӯзишӣ, мулоқотҳо, вохӯриҳо, барномаҳои театрӣ, телевизионӣ ва ғайра)	Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ	Сохторҳои кор бо ҷавонон, марказҳои ҷавонон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони ҷавон, оилаҳои ҷавон	Оғоз аз соли 1999 ҳар се сол қабул мегардад. Соли ҷорӣ (2015) маблағи он 2,5 млн. сомонӣ мебошад	Мунтазам, ҳар семоҳа
5.	Фармоиши иҷтимоии давлатӣ ва ё грантҳо барои такшилотҳои ҷамъиятии ҷавонон ва марказҳои ҷавонон	Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ	Такшилотҳои ҷамъиятии ҷавонон ва марказҳои ҷавонон	300-500 ҳазор сомонӣ, 15-20% маблағи Барнома	Озмун, ҳар аввали сол
6.	Барномаҳои маҳаллии ҷавонон ва ё барномаҳои маҳаллии рушди иҷтимоии ҷавонон [4, с. 1]	Мақмомоти маҳаллии кор бо ҷавонон – сохторҳои ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо	Сохторҳои кор бо ҷавонон, марказҳои ҷавонон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони ҷавон, оилаҳои ҷавон	Оғоз аз соли 1999 - ҳар се сол. Соли 2014 маблағи онҳо ҳамагӣ (дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо) 3,3 млн. сомонӣ.	Мунтазам

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҳамоҳангсоз	Субъект-ичрокунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
7.	Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ	Ҷомеаи шаҳрвандӣ, Иттиҳодияи ташкилотҳои ҷавонон, Вазорати адлия	Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони ҷавон, замон, оилаҳои ҷавон	2600 адад мебошанд. Дар доираи ҳамкорӣ (дар шакли дастгирии ҳуқуқӣ, грантӣ ва моддӣ) метавон аз ҳисоби ташкилотҳои байналмилалӣ муқими Тоҷикистон маблағи зиёд ҷалб намуд	
8.	Ташкилотҳои соҳибкорӣ	Доираи соҳибкорон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ	Ташкилотҳои соҳибкорӣ, соҳибкорон, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони ҷавон	Ҳамасола теъдод ва имконоти молиявӣ соҳибкорон зиёд гашта истодааст (ба соли 2014 - 145 ҳазор наф.) [7]. Ҳамкории зич, аз ҷумла омӯзонидани онҳо аз рӯи имтиёзҳои андозбандии марбут ба фаъолияти эҳсонкорӣ метавонад саҳми маблағии зиёди онҳоро бирасонад	
9.	Мактабҳои олии	Вазорати маориф, вазорату идораҳои соҳавӣ	Донишгоҳу донишқадаҳо, бахшҳои кор бо ҷавонон ва замон, донишҷӯён, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, намояндагӣҳои ИҶТ	Мактабҳои олии имкондоранд, ки аз ҳисоби маблағҳои худӣ (шартномавӣ) татбиқи барномаҳои донишгоҳии ҷавононро (идеологиро) бо фарогирии донишҷӯён ва ҷавонони маҳали ҷойгиршавӣ ба роҳ монанд, инчунин толорҳо ва дигар имкониятҳои техникаӣ худро ба таври ройгон пешкаш намоянд	

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҷамоҳангсоз	Субъект-ичрокунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
10.	Шаббакаҳои телевизион ва радио	Кумитаи телевизион ва радио, ҷомеаи шаҳрвандӣ, соҳибкорон	Шаббакаҳои телевизион ва радио, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Шаббакаҳои радио ва телевизионӣ имкон доранд, ки аз ҳисоби даромадҳо аз фаъолияти тижоратӣ амалисозии барномаҳо ва чорабиниҳои махсуси иҷтимоӣ-идеологиро дастгирӣ намоянд	
11.	Ҳафтаномаҳо, рӯзномаҳо ва маҷаллаҳои даврӣ	Вазорати фарҳанг, вазорату идораҳои дахлдор, ҷомеаи шаҳрвандӣ, соҳибкорон	Ҳафтаномаҳо, рӯзномаҳо ва маҷаллаҳои даврӣ, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Ҳафтаномаҳо, рӯзномаҳо ва маҷаллаҳои даврӣ имкон доранд, ки аз ҳисоби даромадҳо аз фаъолияти тижоратӣ амалисозии рубрикаҳо ва чорабиниҳои махсуси тарғиботии идеологиро дастгирӣ намоянд	
12.	Академияи илмҳо ва институтҳои илмию тадқиқотӣ	Академияи илмҳо ва вазорату идораҳои соҳавӣ	Академияи илмҳо, вазорату идораҳои соҳавӣ, олимон, коршиносон, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Академияи илмҳо ва институтҳои илмию тадқиқотӣ имкон доранд, ки олимони соҳа ва коршиносонро ба сифати ихтиёрӣ барои баргузориҳои чорабиниҳои гуногуни идеологӣ сафарбар созанд	

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҳамоҳангсоз	Субъект-ичрокунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
13.	Мақомоти давлатии оид ба корҳои дин	Кумитаи оид ба корҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллӣ, сохторҳои динӣ	Сохторҳои динӣ, ходимони дин, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Мақомоти давлатии оид ба корҳои дин ва сохторҳои динӣ имкон доранд, ки ходимони динӣ ва диншиносонро ба сифати ихтиёрӣ барои баргузори чорабиниҳои гуногуни идеологӣ-тарбиявӣ сафарбар созанд	
14.	Мактабҳо, омӯзишгоҳҳо, коллеҷҳо, литсейҳо	Вазорати маориф ва илм	Субъектҳои (ташкilotу муассисаҳои) соҳаи маориф, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Субъектҳои соҳаи маориф имкони васеи иштироки ҳаматарафа дар татбиқи чорабиниҳои идеологиро доранд, аз ҷумла пешниҳоди толорҳо, маводи аввалияи дафтардорӣ, технологияи компютерӣ ва ғайра (ба таври ройгон)	
15.	Театрҳо, китобхонаҳо, боғҳои фарҳангиву фароғатӣ, клубҳо, толорҳои намоиши кино	Вазорати фарҳанг, Кумитаи телевизион ва радио, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, соҳибкорон	Театрҳо, китобхонаҳо, боғҳои фарҳангиву фароғатӣ, клубҳо, толорҳои намоиши кино, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Мақомоти давлатӣ ва дигар сохторҳои ҷамъиятӣю тижоратии соҳаи фарҳанг имкон доранд, ки (ба таври ройгон) чорабиниҳои фарҳангӣ-идеологиро ташкил намоянд, толорҳо, санъаткорон, ҷопи маводҳо, дастгоҳи овозӣ ва ғайраро барои баргузори чорабиниҳои дилхоҳи идеологӣ таъмин намоянд	

№	Номгӯи манбаъ	Субъект-ҳамоҳангсоз	Субъект-ичрокунанда	Саҳм-иштирок	Вақт ва тарзи татбиқ
16.	Варзишгоҳҳо ва дигар иншооти варзишӣ	Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, соҳибкорон	Бахшҳои ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ, варзишгоҳҳо ва дигар иншооти варзишӣ, сохторҳои идеологӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҷавонон, занон	Мақомоти давлатӣ ва дигар сохторҳои ҷамъиятӣю тижоратии соҳаи варзиш имкон доранд, ки (ба таври ройгон) чорабиниҳои варзишӣ-идеологиро ташкил намоянд, толорҳо, майдонҳо ва ғайраро барои баргузори чорабиниҳои дилхоҳи идеологӣ таъмин намоянд	

Дар бисёр ҳолатҳо ҳангоми амалӣ намудани чорабиниҳои тарбиявӣ ва маърифатӣю маълумотноксозии шаҳрвандон (аз ҷумла ҷавонон ҷиҳати пешгирии зухуроти номатлуб ва бартарафсозии ҳама гуна мушкилоти ҳаётӣ дар байни онҳо) аз ҷониби мақомоти дахлдор як қатор камбудихо—набудани имкониятҳои иқтисодӣ-молиявӣ, техникӣ ва моддию ташкилӣ сабаб оварда мешаванд. Аммо ҷадвали мазкур ва таҳлилҳои боло акси ҳолат – нотаवонии зеҳнӣ, паст будани сатҳи дониш, заифии малака ва қобилияти идоракунии ва каммасъулиятиҳо коҳилро (танбалиро) дар иҷрои уҳдадориҳо ва вазифаҳои хизматӣ инъикос менамояд. Яъне, меҳвари ноустувории низоми амалисозии чорабиниҳои идеологӣ на ба имконият, балки ба шахсият – масъулият ва касбияти шахс асос меёбад.

Ҷадвали 1 дар навбати худ, концепсияро ташкил медиҳад, ки дар роҳи таҳкими низоми чорабиниҳои идеологӣ ва ё амалисозии бомароми идеологияи миллӣ барои субъектҳои дахлдор, бахусус институтҳои масъули давлатӣ ҳамчун **роҳнамо—василаи роҳандозии фаъолияти устувор** бо дарназардошти имкониятҳо ва усулҳои воқеӣ, аз қабилӣ манбаҳои муайяни маблағгузорӣ, ҳамроҳангсозии чораҳо, ҳамкориҳои иҷтимоӣ, сарфаи маблағ, истифодаи самараноки захираҳо, вазифагузориҳои амиқ ва ғайра метавонад истифода карда шавад.

Тибқи маълумотҳои мавҷуда дар ҳолати имрӯза ҳудудан 5-7% имкониятҳои муайянгардида (нишон додашуда) истифода шуда истодаанд, боқимонда, бинобар сабабу омилҳои дар боло муқарраршуда дар истифодаи васеъ қарор надоранд.

ҚИСМАТИ МЕТОДИ-АМАЛИ

Баҳогузориҳои ҷабҳаи ташкилӣ-иқтисодии ҷараёни амалисозии чорабини(ҳо)и идеологӣ.

Маҳз низоми бомароми татбиқи чорабинӣ имкон медиҳад, ки маблағҳои ҷалбгардида, аз ҷумла аз ҳисоби Буҷети давлатӣ сарфакорона истифода карда шаванд.

Аз таҳлилҳои боло хулоса мебарояд, ки имрӯзҳо бинобар камфаъолиҳои низоми идоракунии ва заиф будани (ё дар бисёр муносибатҳо мавҷуд набудани) механизмҳои ҳамкориҳои иҷтимоӣ барои амалӣ намудани чорабиниҳо, бахусус идеологӣ маблағи ба маротиб зиёд сарф гашта истодааст. Танҳо ҳамкорӣ, ҳамгирии хизматрасониҳо ва низоми муайяни ташкили чорабиниҳо метавонад фаъолияти субъектҳои дахлдори идеологиро тақвият

бахшад, натиҷанокӣ ва самарнокии чорабиниҳои идеологӣ ва ба ин васила таъсирбахшии онҳоро нисбат ба ҷомеа таъмин созад.

Қимат ва ё арзишмандии (нархи) ҳар як чорабинӣ, бахусус чорабиниҳои идеологӣ дар муносибатҳои идоракунии яке аз масъалаҳои диққатҷалбкунанда, эҳсосӣ ва доимо андешашаванда мебошад.

Бо ҳамин мақсад ҷиҳати таҳлили амиқи масъала дар инҷо арзиши/қимати яке аз намудҳои чорабиниҳои идеологӣ - *семинари омӯзишӣ* - аз рӯи вақт, нафар, хизматрасонӣ ва дигар нишондиҳандаҳо мавриди баррасӣ қарор дода мешавад. Ҳамзамон, сифатнокии чорабинӣ дар ҳамбастагӣ ба (доираи) тартиби мувофиқ ва муносиби амалисозӣ—*Моделҳои ташкили чорабинӣ* (дар поён оварда мешавад), иштироки хизматчиҳои давлатӣ аз рӯи сарборӣ ва ҷалби институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ аз рӯи имкониятҳои фароҳамбуда таҳлил ва баҳогузорӣ карда мешаванд, то ин ки **принсипҳои таъмини самаранокӣ ва таъсирбахшии фаъолият, сарфаи вақт ва маблағ бо дарназардошти ҳамкориҳои иҷтимоӣ** ба роҳ монда шаванд.

Мисол: бигуздор вазифа гузошта шавад, ки барои баргузориҳои як чорабинӣ - *семинари дурӯза*, ки 25 нафарро фаро мегирад, чанд сомонӣ лозим мегардад?

Сараввал баъзан нишондиҳандаҳои муҳимро, ки сифати семинаро таъмин мекунанд, дар шакли зайл муайян месозем:

- **ВАҚТИ ХИЗМАТРАСОНӢ** - *камаш ду моҳ ё ин ки 44 рӯзи корӣ (ниг. ба “Моделҳои чорабинӣ”);*
- **ҲАҚҚИ ХИЗМАТРАСОНӢИ ҲАЙАТ** – *27,2 сомонӣ/рӯз ё ин ки 3,4 сомонӣ/соат [тибқи омили расмӣ музди*

моҳона ба ҳисоби миёна 600 сомонӣ мебошад];

- **ҲАҚҚИ ХИЗМАТРАСОНИИ МУТАХАССИСИ КАСБӢ (КОРШИНОС)** - 81,6 сомонӣ/рӯз ва ё 10,2 сомонӣ/соат [хизмати мутахассиси касбӣ тахминан 3-4 маротиба зиёд мебошад];
- **ИҶОРАИ ТОЛОР** – 100 сомонӣ/соат [иҷораи толор ва асбоби садошунавӣ дар ш. Душанбе аз 100 то 3000 сомонӣ/соат мебошад].

Акнун, моро зарур аст, ки хароҷоти аввалиро ба инобат гирем, аз ҷумла:

Номгӯи хароҷот	Нарх/воҳид	Ҳамагӣ
Хизмати ҳамоҳангсоз/ роҳбари лоиҳа/чорабинӣ	600 сомонӣ * 2моҳ	1200 сомонӣ
Масъули молиявӣ	27,2 сомонӣ*10рӯз	272,2 сомонӣ
Хизмати маърузачӣ /тренер	81,6 сомонӣ *2рӯз*2нафар	326,4 сомонӣ
Андози иҷтимоӣ	25% аз ҳаққи хизмати ҳайати лоиҳа	450 сомонӣ
Иҷораи толор/дастгоҳи садо	100 сомонӣ*16 соат	1600 сомонӣ
Маводи дафтардорӣ	10 сомонӣ*25 нафар	250 сомонӣ
Хӯрокаи	30 сомонӣ*2 рӯз* 25 нафар	1500 сомонӣ
Ҳамагӣ		5598,6 сомонӣ

Ҳалли масъала: ба ҳисоби минималӣ арзиши як чорабинӣ **5600 сомони**ро ташкил медиҳад.

Ҳамзамон, дар сурати истифода бурдани манбаҳои иловагӣ, яъне ба роҳ мондани ҳамкории иҷтимоӣ ин маблағро метавон **то 50% поён овард**, аммо ин аз қобилиятнокии шахси маъсум ва хусусияти чорабинӣ вобастагӣ дорад.

Акнун, агар дар баргузорию семинар аз манбаҳои дар боло овардашуда истифода намоем, яъне семинаро бо роҳи ҳамкорӣ амалӣ созем, пас маблағи мо баробар ба 2800 сомонӣ сарфа мегардад.

Дар ин ҷо, мақсад на танҳо маълум кардани арзиши як чорабинӣ, ба монанди семинар буд, зеро чорабиниҳо аз рӯи талаботи муайян арзиши ба худ хосро соҳиб мебошанд. Дар ин ҷо муайян карда шуд, ки кадом роҳу усулҳои банақшагирии молиявии чорабинӣ ва сарфа кардани маблағ мавҷуд мебошанд ва чӣ гуна бояд онҳоро истифода намуд.

Илова бар ин, қадами муҳимтар дар ташкил ва баргузорию чорабиниҳои идеологӣ ин муайян кардани иқтидори (потенсиали) субъектҳои асосӣ мебошад.

Субъектҳои асосии чорабиниҳои идеологӣ мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ (ниг. ба банди б) қисми 1) фасли V.) мебошанд, ки масъулияти идоракунии ва ҳамроҳангсозии тадбирҳоро вобаста ба тарғиботи идеология дар байни ҷомеа соҳиб мебошанд.

Дар шароити муосири идоракунии субъектҳои асосӣ нақш ва ваколати фармоишгарро соҳиб гардидаанд, яъне татбиқи амалии чорабиниҳои идеологиро фармоиш медиҳанд. Ин вазъият ва ё талабот бинобар маҳдуд будани имконияти кадрӣ ва фурсати иштироки бевоситаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар амалисозии чорабиниҳо, инчунин вобаста ба тақозои принсипи идоракунии демократӣ ба вуқӯъ пазируфтааст.

Ба сифати субъектҳои иҷрокунанда бошад (дар ин сурат), асосан ташкилоту муассисаҳои махсусгардонидашудаи давлатии хоҷагидор, марказҳо, клубҳо, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ғайра (ниг. ба банди б).қисми 1) фасли V.) муайян шудаанд.

Новобаста аз ин, **фармоишдиҳанда** - мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ айнаи замон вазифаи иҷрокунандаро низ (бо зарурати муайян) амалӣ менамоянд, ки ин муносибат (тарзи фаъолият) ба якҷанд омили манфӣ, бахусус паст шудани самаранокии ҷорабинӣ метавонад боис гардад, аз ҷумла:

- ⇒ **пайдо шудани низои манфиатҳо** – тибқи назарияи иқтисодӣ ва таҷрибаи амалӣ тақсиротчи ва ё фармоишгар наметавонад дар як вақт истеъмолкунанда ва ё иҷрокунанда бошад, зеро шафوفияти назорат ва баҳогузори таъмин карда намешавад;
- ⇒ **таъмин нагардидани рақобатнокӣ** – яке аз омилҳои асосии муайянкунанда ва таъминкунандаи сифат ин рақобатнокии муносибатҳо мебошад, вале дар сурати иштироки бевоситаи фармоишгар дар татбиқи ҷорабиниҳо ин омили сифат аз байн меравад;
- ⇒ **имконияти маҳдуди ҷисмонӣ** – имконияти ҷисмонии хизматчи давлатӣ барои дар як вақт амалӣ намудани ду ва зиёда вазифаҳо маҳдуд мебошад, зеро вазифаи хизматчи дар шароити муосир худ хело серталаб мебошад (мисоли равшани ин номувофиқатӣ дар поён оварда мешавад).

МИСОЛ:

Дар соли 2013 дар доираи яке аз барномаҳои давлатӣ 400 лоиҳа татбиқ гардида, ҳудуди 600 ҳазор нафар бо хизматрасониҳои муайян фаро гирифта шуд. Ин амал тавассути танҳо як ниҳод (зерсохтори мақоми давлатӣ) иборат аз 10 нафар корманд (хизматчиҳои давлатӣ) ба анҷом расонида шуд. Мувофиқан, ин муносибат (сарборӣ) ба як хизматчи ба андозаи 40 лоиҳа/сол рост меояд.

Таҳлилҳо мутобиқи Модели чорабинӣ (дар поён оварда мешавад) нишон медиҳад, ки ин амалиёт ба ҳисоби минималӣ 80 моҳ/солро ё ин ки 53,8 соат/рӯзро фаро мегирад. Яъне, хизматчиҳои давлатӣ барои ба даст овардани нишондиҳандаи боло дар як рӯз 6,6 маротиба зиёд кор кардааст, ки ин албатта, номумкин аст. Дар баробари ин, сарбориҳои мазкур барои хизматчиҳои давлатӣ (мутобиқи уҳдадорихои мансабӣ) ҳудудан 10% вазифаи хизматиро фаро мегирад, пас ҳаҷми кори як хизматчи дар вазъияти мазкур дар як рӯз ба 538 соат баробар баҳогузори мегардад.

Аз ин ҷо бармеояд, ки барои таъмини сифат ин амалро на 1-10 нафар, балки 76-760 нафар бояд иҷро мекарданд. Маҳз ҳамин нобаробарӣ ё номуташаққилии фаъолият инъикосгари заифии низоми идоракунии чорабиниҳои идеологӣ маънидод мегардад.

Ҳамин тариқ, фармоишдиҳанда наметавонад, ки дар як замон (ҳамзамон) иҷрокунанда бошад, чун барои ин иқтисодии кадрӣ зиёд мебошад дошт. Аммо ҷараёни ислоҳоти хизмати давлатӣ, ки на танҳо ба Тоҷикистон рабт дода мешавад, сиёсати ихтисоркунандагии кадриро пеша кардааст.

Дар ин шароит роҳи муносиби таъмини самаранокии чорабиниҳо ин ҳамкориҳои иҷтимоӣ ва ба ин васила маҳдуд гардонидани функсияҳои иҷрокунандагии институтҳои давлатӣ ва равона сохтани онҳо бештар ба амалҳои идорӣ ва ҳамоҳангсозӣ мебошад.

Ба сифати ҳамкорони иҷтимоӣ ва иҷрокунандагон метавон институтҳои ҷомеаи шахрвандиро (марказҳои ҷавонон, гуруҳҳои ташаббусӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, марказҳои рушд ва ғайраро), ки дар боло оварда шуда буданд, муайян намуд.

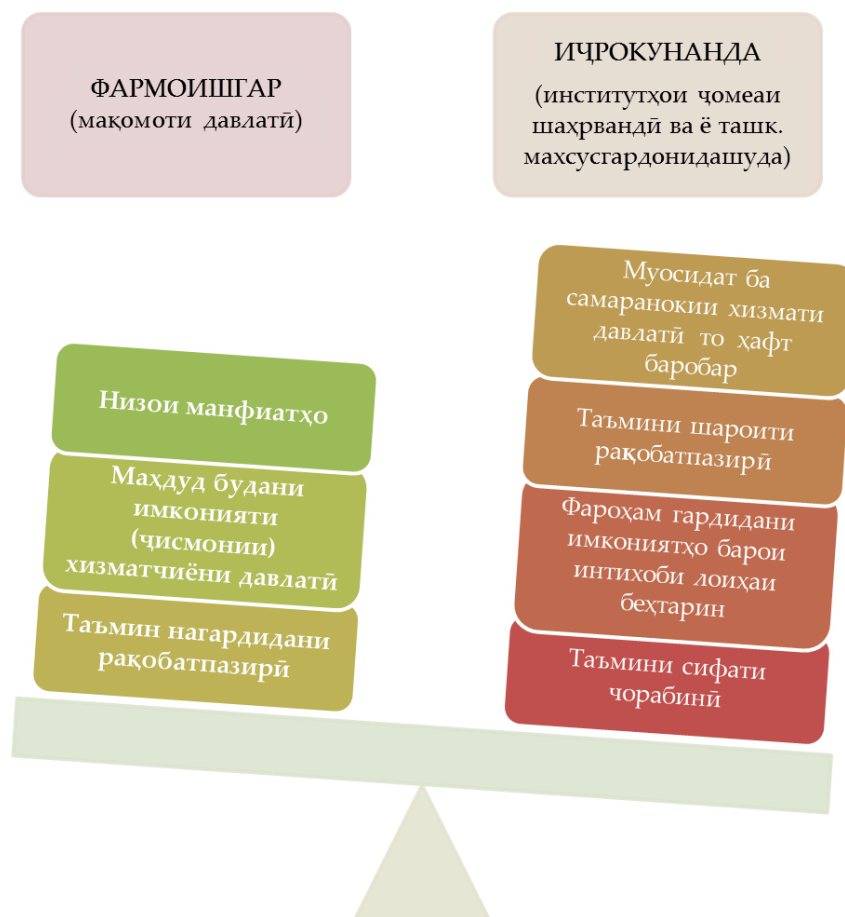
Ҳар як институти ҷомеаи шахрвандӣ дар як вақт имкон дорад, ки то 2 лоиҳаро иҷро намояд, ҳамчунин бо ҷалби ин гуруҳи иҷрокунандагон метавон самаранокии пурраи чорабиниҳои идеологиро таъмин сохт, аз ҷумла:

- * таъмин гардидани самаранокии хизмати давлатӣ нисбат ба фармоишгари давлатӣ (яъне, хизматчиҳои давлатӣ фурсат пайдо мекунад, ки вазифаи бевоситаи худро бомаром иҷро намояд);
- * таъмини шароити рақобатпазирӣ ва ба ин васила сарфа намудани маблағ, аз ҷумла маблағҳои буҷети давлатӣ;
- * фароҳам гардидани замина (фурсат) барои интихоби лоиҳаи беҳтарин;
- * таъмини сифат ва таъсирбахшии чорабиниҳо;
- * зиёд гардидани теъдоди субъектҳои хизматрасонӣ-иҷрокунандагони ҳадафу стратегияҳои муҳими давлатӣ;
- * дар ҷомеа баланд гардидани нуфуз ва эътибори ҳокимияти давлатӣ ҳамчун ҳамоҳангсоз;
- * афзоиш ёфтани шуғлонокӣ ва зиёд гардидани ҷойҳои корӣ аз ҳисоби субъектҳои иҷрокунанда;
- * ба даст овардани дигар нишондиҳандаҳои муҳими

иҷтимоӣ ва таъминкуандаи устувории низоми ҷамоатӣ, ки атрофи онҳо дар боло ишора шуда буд.

Яъне, дар сурати бозравонии функсияҳои амалии институтҳои давлатӣ ба ташкилотҳои махсусгардонидашудаи ғайриҳукумати ва ё ҷомеаи шаҳрвандӣ метавон системаи идоракунии ҷамоатиётро тақвият бахшид, аз ҷумла ин муносибат (сиёсат) имконият медиҳад, ки низоми баргузори чорабиниҳои идеологӣ устувор гардад.

Барои боз ҳам фаҳмотар шудан, вазъияти мазкур дар ҷадвали паҳлу нисбатан возеҳ нишон дода мешавад, ки дар сурати тақсимои дурусти уҳдадориҳо то кадом андоза ҷамоатиёти мақомоти ҳокимияти давлатӣ на танҳо муътадил, ҳамчунин сабук ва устувор мегардад.

Саволҳои барои санҷиш ва тақвияти дониш:

1. Амалисозӣ чӣ гуна фаъолият мебошад?
2. Идоракуни чист?
3. Ҳамкориҳои иҷтимоӣ чиро ифода менамояд?
4. Дар ҳолати имрӯза ҷорабиниҳои идеологӣ чӣ гуна амалӣ мегарданд?
5. Заминаи қонунгузориҳои татбиқи ҷорабиниҳои идеологӣ дар кадом сатҳ аст?
6. Бахши идеологиро дар кишвар (пуратар) кадом сохторҳо идора ва амалӣ месозанд?
7. Низоми идоракуни, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардониҳои ҷораҳои идеологӣ аз кадом сохторҳо иборат мебошад?
8. Ноустувориҳои низоми бургузориҳои ҷорабиниҳои идеологӣ ба чӣ асос меёбад?
9. Номуваффақии барномаҳои маҳаллӣ аз кучо сарчашма мегирад?
10. Сабабу омилҳои ноустувориҳои низоми идоракуни кадомҳоянд?
11. Истифодабарии имконоти мавҷуда дар амалисозии ҷорабиниҳо дар кадом сатҳ қарор дорад?
12. Кадом манбаҳои воқеии маблағгузориҳои ҷорабиниҳои идеологӣ мавҷуданд?
13. Меҳвари ноустувориҳои низоми амалисозии ҷорабиниҳои идеологиро кадом омилҳо ташкил медиҳанд?

АДАБИЁТ

1. В.И. Гостенина. Сотсиологияи идоракуни. – СПб.: Питер, 2013. – 368 с. (бо забони русӣ)
2. Гузориш оид ба татбиқи Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015. – Душанбе, 2014. – 27 с.
3. Ж.Т. Тоценко. Сотсиологияи идоракуни. – М.: Маркази иҷтимоии пешгӯӣ ва маркетингӣ, 2011 - 300 с. (бо забони русӣ)
4. Қ.Миралиев. Қадамҳои нав дар татбиқи сиёсати давлатии ҷавонон. – Басанта. Душанбе, 2014. -112 с.
5. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10.05.2055, №167
6. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4.07.2006, №307, инчунин қарор аз 4.06.2012, №307
7. <http://bonuvon.tj/index.php/ru/iqtisod/1122-2012-09-14-12-32-24>